

Bokförlaget Klassiska deckare

**De senaste
årens
detektiv-
romaner**

av Bert Möller

De senaste årens
detektivromaner.

Återutgivning av text från 1931

av Bert Möller

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7863-485-9

Copyright © 2019 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av Bokförlaget Klassiska deckare (imprint)

Mer info: www.e-boksforlaget.se

Förord

I den här e-boken får du en spännande inblick i hur man på landets bibliotek såg på deckargenren på 1930-talet.

På den här tiden var detektivromanerna för första gången på väg att bli accepterade som en äkta litteraturgenre. Tidigare hade man helt avfärdat kriminalberättelser som skadligt skräp.

Du får läsa om ett stort antal deckare som gavs ut under åren 1929-1930. Det här är spännande läsning för dig som vill veta mer om klassiska deckare eftersom många av författarna i dag är bortglömda.

Den här boken publicerades ursprungligen i tidskriften "Biblioteksbladet" år 1931 med titeln "Detektivromaner".

Författare till texten är Bert Möller (1884–1947) som var en av landets ledande bibliotekarier. Möller arbetade på Lunds universitetsbibliotek och skrev flera böcker om böckernas historia.

I den här e-boken publicerar vi originalets text ordagrant och helt utan ändringar, alla namn, uttryck och till och med felstavningar har behållits. Vi har dock kompletterat texten med en ordlista över sådana ord och namn som kan vara svåra att känna till i dag.

Senaste årens detektivromaner

Den här boken publicerades ursprungligen i tidskriften "Biblioteksbladet" år 1931 med titeln "Detektivromaner". Författare till texten är Bert Möller (1884–1947).

Detektivromanerna uppleva för närvarande en ny renässans i vårt land. Vid en titt på det systematiska registret i de senaste årgångarna av Svenska bokhandelns årskatalog skall man finna att ungefär hälften av de översatta romanerna hör till denna genre. De flesta av våra förlag ha lämnat sina bidrag. I spetsen går Holger Schildt, som snart nått upp till ett par tjog i den serie det år 1929 började utge i enhetlig utstyrsel och till ett enhetligt pris av 3 kr. I år har förlaget ytterligare påbörjat en billighetsserie till 65 öre per volym och med två nummer i månaden. Bonniers började, likaledes år 1929, utge en serie, som ursprungligen kallades De bästa detektivromanerna, men sedan mera anspråkslöst annonserats såsom Detektivberättelser; en garanti för urvalets godhet lämnades genom ett särskilt litet förläggarearrangemang: ett par ark i slutet voro förseglade och den köpare, som då han kom dit kunde motstå frestelsen att fortsätta läsningen, hade rätt att returnera boken och erhålla sina pengar tillbaka.

Denna serie har visserligen, åtminstone i betraktande av förlagets storlek, blivit föga omfattningsrik, men även i annan utstyrsel har bjudits på åtskilliga beslätade arbeten, och litteraturarten är företrädd hos åtskilliga andra firmor, från Tidens till J. A. Lindblads förlag, i de flesta fall dock blott med någon enstaka volym om året och stundom som fortsättning på någon författares alstring, vilken tidigare slagit an på publiken.

Tydligt är i varje fall, att förläggarnas intresse motsvaras av »ett allmänt känt behov», varom följetongen eller söndagsbilagan i våra flesta tidningar jämväl i sin mån bära vittnesbörd. För att tillfredsställa detta ha också startats magasin eller tidskrifter, och en av dessa har i hög grad bidragit till att aktualisera frågan om deras existensberättigande. »Detektiven» började utkomma sommaren 1930, och två gånger i månaden skulle den bringa »aktuella kriminalproblem, spännande detektivberättelser och sanna skildringar från brottets värld». Mycket snart lär den ha kommit upp till en upplaga på över 20,000 exemplar. Skildringarna från brottets värld blevo emellertid så pass ruskiga att gensagor låta höra sig från skilda håll och efter ett större opinionsmöte i Göteborg under mars månad detta år måste publikationen upphöra.

I mycket påminten historien om den bekanta Nick-Carter-epidemien för ett tjugotal år sedan. Denna och andra likartade företeelser blevo naturligtvis inte obeaktade på bibliotekshåll. Här synes man dock ha tagit saken mera lugnt. Främst beror väl detta därpå att biblioteken numera allmänt skötas så väl, att ingen uppenbart olämplig litteratur anskaffas och att alltför långt gående anspråk i denna riktning, särskilt från ungdomens sida, mötas med ett bleklagt nej. Alldeles obeaktad kan en så utbredd smakriktning dock icke gärna

lämnas, och det är därför skäl i att här ägna några sidor dels åt frågan om detektivromanerna som sådana dels åt en granskning av de senast synliga representanterna för arten.

Att börja med kan det, även om det inte har så stor praktisk betydelse, vara lämpligt att göra skillnad mellan kriminal- och detektivhistorier. Olikheten dem emellan kan anges så, att i fråga om de förra intresset koncentrerar sig kring brottet eller brottslingen, vid de senare om brottets avslöjande och brottslingens uppspårande. Intresset för brottslingen kan emellertid ha många olika former och härflyta ur vitt skilda motiv. Det kan vara de rena hyenornas skadeglada nyfikenhet, det kan vara psykologens vetgirighet och önskan att intränga i och lära sig förstå några av människosjälens dunklaste skrymslen och det kan bl. a. även bottna i sociologens och filantropens strävan att förekomma eller åtminstone minska brottsligheten. Sociala och humanitära motiv äro de bärande i Charles Dickens' *Oliver Twist*, vilken otvivelaktigt måste betecknas som en kriminalroman med till och med på sina ställen riktigt hårresande scener. På samma sätt måste några av Dostojevskis romaner etiketteras; *Raskolnikov* till exempel, som är en av de mest djupgående analyser av mordets psykologi som världslitteraturen känner.

Som redan härav framgår kan kriminalromanen höra till den mest betydande litteraturen. För det mesta är den dock att finna bland de lägre eller lägsta litterära skikten. Nick Carter är kanske det namn som numera är mest känt och bäst representerar hela arten, men den smak, som funnit nöje i hans äventyrliga bedrifter, har långt tidigare kunnat tillfredsställas i berättelserna om *Cartouche*, *Lasse-Maja* och deras gelikar.

Brottet som litterärt motiv är i själva verket lika gammalt som

litteraturen. Berättelsen om Kain och Abel, vad är den om inte den första mordhistorien, och de grekiska tragödernas dramer bygga ofta på en fabel om hemska brott.

Detektivhistorien däremot är av betydligt yngre datum. Den föddes år 1841, då E. A. Poe skrev historien om Morden på Rue Morgue. Som en föregångare till honom har nämnts Voltaires *Candide*, men det gäller endast några detaljer, där den skarpsynte hjälten visar sig vara i besittning av en spårkonst lika beundransvärd som sedermera indianernas i Coopers romaner. De hithörande korta berättelser som Poe skrev äro inalles endast fyra eller fem, men med dem visar han sig inte endast som den förste utan även som den främste detektivförfattaren; i själva verket står han alltjämt fortfarande oöverträffad. Hans skarpsinniga analys bestod provet även då den konfronterades med verkligheten; i berättelsen om Marie Roget löste han som bekant en mordgåta, som gäckat polisens ansträngningar. Litterärt stå dessa välbyggda, psykologiskt inträngande noveller även mycket högt och på den efterföljande detektivlitteraturen ha de, direkt eller indirekt, övat det största inflytande. Monsieur Dupin är den stora förebilden för den överlägsne amatördetektiven, och här finnes dessutom redan en god del av den yttre apparaten som efterträdarna ha tagit upp.

Det är inte meningen att här ge någon detektivberättelsens litteraturhistoria. Gaboriaus romaner om monsieur Lecoq kunna därför endast i förbigående omnämnas, eftersom de, hur märkliga de än för sin tid voro, numera inte torde ha någon större läsekrets. Påfallande är att denna litteratur företrädesvis skjutit så kraftiga skott på anglosachsisk botten. I någon mån sammanhänger detta kanske med att gränserna mellan de litterära rangklasserna inte äro så skarpa i England. En icke oansenlig insats har gjorts av australiensare t. ex. Fergus

Hume, författare till *Hansom cab-tragedien*, och andra. I kolonierna bör äventyrsandan ha haft god jordmån och särskilt Australien spelar ju en större roll i den engelska brottmåls historien.

Framför allt har Conan Doyle med sin bekanta skapelse, den store privatdetektiven Sherlock Holmes, skaffat den rena detektivberättelsen en stark ställning. Med tanke på den stora popularitet dessa berättelser vunnit, är det ganska lustigt att se, att Doyle ursprungligen inte själv tycks ha varit så säker på att de skulle slå igenom. Första gången Holmes framträder — i *En studie i rött* (1887) — fylles halva boken av en högst romantisk historia om kärlek och hämnd från Vilda västerns mormonstrider. Även dess närmaste efterföljare, *De fyras tecken*, innesluter en kärlekshistoria, om än mera i bakgrunden, men sedan doktor Watson vunnit den älskliga miss Morstans hand, spelar varken hon eller hennes medsystrar längre någon roll. »Den enda kvinnan» för Sherlock Holmes, Irene Adler, är föremål för hans rent intellektuella beundran.

För övrigt gör Doyle sig i *De fyras tecken* skyldig till en hel del brister i berättartekniken. Handlingen börjar med att en ung dam uppsöker Holmes den 4 eller möjligen den 5 juli 1888, och den expedition som blir en omedelbar följd därav påstås äga rum en mörk och dyster septemberafton. Den slutligen uppspårade brottslingen, Jonathan Small, är ena gången liten till växten, sedan en lång och stark krabat, än har han ena benet amputerat ända till höften, än är där en så stor bit kvar att han obehindrat kan rida o. s. v. Sådant slarv blir i det följande svårare att spåra upp; det är dock anmärkningsvärt att skildringarna av Holmes' karaktär och vanor uppvisa åtskilliga motsägelser.

De nämnda arbetena voro relativt långa, vardera utgjorde en bok

för sig. Sedermera har Doyle uteslutande odlat den korta detektivberättelsen. Det har någon gång framkastats spörsmålet, om denna form är så lämplig, om med andra ord spänningen hinner bli tillräckligt stark på tjugo minuter. Farhågan är utan tvivel obefogad i fråga om en skarpsinnig och tekniskt driven författare såsom inte minst Doyles eget exempel visar.

Utmärkande för Sherlock Holmes är att han så mycket, kanske t. o. m. mera i sina teoretiskt klarläggande resonemang än vid intrigens utformande, sysslar med den moderna polisteknikens metoder. Härvidlag är han banbrytande. En av samtidens främsta kriminalister, Edmond Locard i Lyon, har i en mycket roande studie, *Policiers de roman et de laboratoire*, undersökt hur privatdetektivens skarpsinne skulle bestå provet av en konfrontation med verkligheten och därvid kommit till en för denne mycket smickrande uppskattning. Han påpekar t. o. m. att Doyle skildrat några av de moderna undersökningsmetoderna innan de ännu ens kommit till användning hos polisen. Än tyngre väger dock för läsaren den klara, fasta och välbyggda konstruktionen av berättelserna, som säkert kommer att fångsla länge ännu. Då författaren därtill, fränsett några enstaka moment av ryslighet t. ex. i *Baskervilles hund*, har en mycket sober stil, kan det endast hälsas med tillfredsställelse, att en ny samlad upplaga under titeln *Sherlock Holmes' bragder* nyligen utgivits (1—4, H. G. 1929 à 2:75, inb. 4:75).

I Sherlock Holmes' spår har det vuxit upp en skara privatdetektiver, som alltid på det mest glänsande sätt bevisat sin överlägsenhet över den officiella polisen. Chesterton låter på ett ställe en detektiv säga: »Vårt kall är det enda, där yrkesmannen alltid väntas ha orätt. Folk brukar ju inte skriva berättelser, där hårfrisören är ur stånd att

klippa hår och måste taga emot hjälp av sina kunder. Eller där en hyrkusk inte kan köra sin droska, innan hans passagerare invigt honom i körkonsten.» Och så påpekar han mycket förnuftigt, att polisen bl. a. har sin styrka i sin pålitliga och starka organisation: »Sherlock Holmes kan, så tänker jag mig, gissa, att en fullkomligt främmande person som går över gatan är en utlänning, blott emedan han följer trafikregeln åt höger i stället för åt vänster. Jag är övertygad om att Lestrade inte skulle gissa sig till något sådant. Men vad de förtiger är att polisen, som inte kan gissa, antagligen vet det på förhand. Lestrade kunde ha reda på att mannen är en utlänning emedan det är hans avdelnings uppgift att hålla ett öga på alla utlänningar.»

Alldeles utan är det väl inte, att man här erinras om det gamla talesättet att kasta sten, då man sitter i glashus. Den menlösa fader Brown är lika underbart skarpsinnig som trots någon privatdetektiv. I övrigt är han himmelsvitt olik dem. Hela den vanliga detektivapparaten lämnar Chesterton åsido och i stället bygger han, åtminstone ofta, sina berättelser på en slående psykologisk iakttagelse. Då Wells hade skrivit sin bok *Den osynlige mannen*, där huvudpersonen med hjälp av okända och märkliga elektriska strömmar upphäver de vanliga optiska lagarna, skrev Chesterton sin lilla berättelse med samma titel, där han visar, att den man som i verkligheten är osynlig, det är den som man är så van att se, att man inte lägger märke till honom, t. ex. en brevbärare. Och i *Apollos öga* avslöjar han solgudens överstepräst, som stod orörlig och synlig för alla då det hemska dödsskriket från offret för hans listigt uttänkta förbrytelse ljöd. »Jag visste inte vad som skett, men jag visste att han på förhand väntade det.»

Måhända skall detektivromanernas stora läsekrets känna sig besviken inför Chestertons senaste bidrag, *Fader Browns hemlighet*

(Schildt 1930, 3:25). Författaren begagnar nämligen berättelsen huvudsakligen som relief för sina reflexioner över etiska och psykologiska problem. Andra skola finna så mycket mera nöje i dem. Tag bara som ett litet exempel poeten som stannar orörlig flera timmar på brottsplatsen. Åklagaren »finner det besynnerligt att Orm kunde vandra omkring i en vacker trädgård utan någon sysselsättning. Gud välsigne, en poet skulle som ingenting vandra omkring på samma ställe i tio timmar, om han höll på med en dikt.»

Chestertons paradoxmakeri stöter bort en del folk. Men ingen skulle finna det mera orimligt än Chesterton själv att fordra att han skulle fattas efter bokstaven. Det uppfriskande med honom är just att han liksom säger: Se här något att tänka på; fundera nu själv ut hur mycket av detta som står sig.

Man får sänka sig djupt, då man övergår till namnet för dagen på detektivromanens område, Edgar Wallace. I fråga om kvantitet slår han alla rekord och det har uppväxt en rik mytbildning om den lätthet, med vilken han skakar böcker ur armen. Det märks också genast att de äro skrivna med iltågsfart. Då man finner att ett och samma kapitel använts så gott som alldeles lika i två skilda arbeten, förstår man, att inte just mycken omsorg nedlagts på att få till stånd en organisk och genomtänkt helhet. Någon vidare hänsyn till psykologisk sanning toges inte och även logiken får emellanåt sitta betänkligt emellan. En strängare granskare skulle knappast ens räkna Wallace såsom detektivförfattare. En sådan bör dock räkna med sannolikheter och möjligheter — Sherlock Holmes har någon gång formulerat regeln: uteslut det omöjliga, så återstår det verkliga, hur osannolikt det än synes — men Wallace bekymrar sig oftast ganska litet om sannolikheten. Att dessa böcker likväl vunnit en sådan popularitet, beror

väl på att de äro så »spännande», men det är en egenskap som de ha gemensam med mycken underhållig litteratur. Det kan ge anledning till att något dröja vid vilka anspråk man kan ha rätt att ställa på en detektivberättelse. Utan varje strävan att ge en uttömmande eller systematisk framställning skall här en och annan synpunkt vidröras, som kan förtjäna beaktande.

För ett dussintal år sedan anordnade en facktidskrift en enquête om vilka bland julens böcker som borde rekommenderas. I de inkomna svaren intog Sax Rohmer en framskjuten plats. Den bekantskap med en då ny och okänd författare, som omröstningen gav anledning till, blev emellertid en stor missräkning. Alla de hemska äventyr, som författaren hopade på varandra, tillfredsställa kanske en viss smak, men givetvis böra de inte rekommenderas. Särskilt för ungdom och för personer med livlig fantasi borde en skarp varning mot sådan läsning uttalas. Och av den orsaken äro några av de under senaste tiden utkomna böckerna att betrakta som mindre lämpliga. Hit höra t. ex. Sidney Horlers *Vivanti* (H. G. 1930, 3:75) och Nr. 1 (H. G. 1929, 4:50) samt A. Campbells *Doktor Sartorius* (Schildt 1929, 3:—, inb. 4:—), i vilka grymhet och tortyr ha fått ett allt för stort utrymme. Sax Rohmers senaste arbete däremot, *Eldtunga* (H. G. 1929, 3:75), har visserligen fortfarande ett starkt inslag av orientalisk mystik och hemlighetsfullhet, men skräckmålningarna äro borta. Att inte tåla, att mord förekommer i en detektivroman är naturligtvis meningslöst, men de böra ingå i intrigen, så att man inte lägger märke till eller fäster sig vid dem. Att titeln lyder *Den gröna skräcken* eller något dylikt behöver inte i och för sig vara fällande, men är dock ett dåligt tecken.

Att mera positivt ange, vilka egenskaper goda detektivromaner böra ha, faller sig något svårare. Klart är att de måste betraktas

såsom vad de äro, förströelseläsning, och att sålunda en högre litterär standard inte i allmänhet kan fordras av dem. De ha läsare i vitt skilda kretsar, både bland springpojkar och professorer, och i mångfalden bör det därför finnas något för olika smakriktningar. En engelsk kritiker har sammanfattat vad en detektivförfattare kan tänkas vilja framställa, om han önskar en vidsträckt läsekrets, i följande fem punkter: 1. ett förvirrande och invecklat mysterium eller uppskakande och hårresande¹ äventyr; 2. brott med hemska detaljer; 3. avslöjandet av förskräckande själstillstånd hos den ångerfulle brottslingen; 4. en detaljerad framställning av den enskilde detektivens allvetenhet eller 5. ett metodiskt framläggande av de logiska skäl och resonemang genom vilka knuten löses och mysteriet uppklasas. Det kan nog tänkas andra eller annorlunda formulerade led. I varje fall är det väl säkert, att springpojken fäster sig vid punkterna 1 och 2, och inte mycket tvivel om att professorn skulle rättfärdiga sitt intresse för denna litteraturart genom att hänföra det till sista punkten.

Utan tvivel har professorn i teorin rätt. Detektivens uppgift är att lösa gåtor — mordgåtor o. s. v. — och detektivromanen måste därför demonstrera gåtans lösning. Detta kan ju ske så att författaren följer gången i en undersökning och så småningom låter läsaren ta del av hur polisen t. ex. genom teknisk skicklighet avslöjar brottslingen. I så fall blir det väl snarare fråga om en lärorik demonstration av metoden än om problemlösning. Och det senare får väl anses som elegantare.

Detektivens arbete består i att observera och att draga slutsatser. Observationerna kan ej läsaren själv göra. Därför får det anses som

1 »Headbreath», egentligen spännande.

ett fel hos en författare att först mot berättelsens slut framlägga det eller de fakta, som äro avgörande för utredningen. Alla fakta böra framläggas från början, men så att läsarens skarpsinne sättes på prov vid avgörandet av vilka som äro betydelsefulla. Just härvidlag har Conan Doyle flera gånger visat sin styrka. I Den försvunna kapplöpningshästen t. ex. ha väl de flesta förbisett betydelsen av opiepulvret som givits stallpojken och vakthundens tystnad. Chesterton har formulerat saken så att en vanlig författare söker rikta läsarens uppmärksamhet på huvudsaken, detektivförfattaren ifrån den.

Härmed sammanhänger ett annat förhållande. I det levande livet föreligger alltid ett myller av fakta. Författaren måste göra ett urval, om hans berättelse inte skall bli alltför lång och tröttande. Hans skicklighet visar sig just i att han får med de betydelsefulla data och samtidigt döljer undan, vilken betydelse de ha. Resultatet blir dock alltför ofta, att nyckeln till gåtans lösning lägges fram så tydligt, att varje mera van och något så när intelligent läsare snart får syn på den. Alltför ofta händer det också, att detektivförfattare av lägre rang bara skaka om de gamla ingredienserna i kaleidoskopet och när de skola gå utanför den vanliga ramen, bjuda de på underbara omständigheter i stället för märkliga deduktioner. De betänka inte, vad Sherlock Holmes i Hemligheten i Boscombe Valley formulerar så, att »det sällsamma i en sak erbjuder nästan alltid en ledtråd. Ju alldagligare och banalare ett brott är, desto svårare är det att uppdaga gärningsmannen.»

Påfallande regelbundet nämnes i annonserna som särskilt rekommenderande för en detektivroman att den är spännande. Det borde ju därvidlag vara tal om intellektuell spänning, om en gåta som griper med fascinerande makt, men, ack, huru ofta är det inte i stället bara »fartens tjusning» man finner, det ena hisnande och halsbry-

tande äventyret jagande det andra. Inflytandet är tydligt från samma anda som inspirerat Sappers romaner, Bulldoggen (Beckm. 1930, 3:—), Den svarta ligan (Beckm. 1926, 3:—) o. s. v., en starkt aktiv men på samma gång rå och brutal ända, som här draperar sig i en endast alltför genomskinlig moralisk mantel.

Det blir därför i det följande inte möjligt att dröja bara vid den så att säga »rena» detektivhistorien. Gränserna mot äventyrsberättelsen och kriminalromanen låta sig inte lämpligen dragas upp skarpt och klart.

Utrymmet tillåter i varje fall inte ett fortsättande av mera utredande resonemang. Det är tid att gå över till en granskning av åtminstone ett urval av de senaste årens skörd. En viss garanti för att kvaliteten inte är alldeles undermålig har man ju därvid, om ett arbete utkommit på något av de mera framstående förlagen. Även om ett arbete har betydande litterära kvalifikationer såsom Robert W. Service's Mikrobens herre (Tiden 1928, 5:—) kan med tanke på svagare själar en varning vara på sin plats på grund av att ämnet är mer eller mindre makabert.

Med några av de författare, vilkas arbeten utkommit på senaste tiden har den svenska publiken redan tidigare stiftat bekantskap. I G. G.-serien av Ivans har utkommit en nionde del, Isdrottningen (H. G. 1929, 4:—). Den gör rättvisa åt det program, som ligger i G. G:s uttalande att »i det här ögonblicket får jag sätta min lit till min tankeförmåga, det vill säga till den högsta detektivteknik». Vid läsningen av F. Wills Crofts gäller det ju också att hålla tankarna samlade. Två arbeten av honom kommo i fjor, Biomysteriet (Sk.1930, 4:75) och Vattenfallet (Sk. 1930, 4:75) samt i år ytterligare Sista resan (Sk. 1931, 4:75). Som vanligt är den springande punkten en skarpsinnig

analys av alibibeviset. Allt för tätt på varandra tåla de inte att läsas och vad särskilt Vattenfallet beträffar verkar intrigen däri väl mycket konstruerad. Ett par böcker av A. E. W. Mason finnas upptagna redan i den första grundkatalogen och betecknas där som lämpade för ungdom. Någon liknande rekommendation kan inte ges åt den relativt svaga Hämnaren från Cayenne (H. G. 1929, 4:50) och ännu mindre åt den starkare Natten till torsdag (H. G. 1930, 4:50) som bland andra trevliga saker skildrar s. k. svarta mässor. Vår gamle bekante Arsène Lupin uppträder i en ny gestalt i Maurice Leblancs Barnett & Co. (H. G. 1929, 3:—). Endast till det yttre är emellertid detta detektivberättelser; snarast kunna de karakteriseras som skälmnoveller, berättade med synnerligen gott humor.

Bland alla de övriga detektivromanerna finnes en grupp, som kunde få titeln den bättre medelklassen. De kunna alla anses fullt acceptabla att umgås med i sällskapslivet även om de inte förmå att var för sig väcka något mera personligt intresse. Flera av dem ha påtagligen gjort lycka. Rangskillnaden dem emellan är ofta inte större än att den säkraste placeringen vore i alfabetisk ordning. Inte mycket går förlorat på att presentera dem i klump utan några försök till mera ingående karakteristik. Till en början kunna nämnas några författare, som genom att få flera arbeten översatta ansetts förtjäna hedern av förnyad bekantskap. Några av dem höra till de mera kända såsom J. S. Fletcher; hans böcker — Från 63 till 34 diamanter (Ch. 1929, 4:25), Den bortrövade finansministern (Ch. 1930, 4:—), Falskt spår (Ch. 1930, 3:—), Kvarnens hemlighet (Ch. 1930, 3:—) och Vem är skyldig? (Ch. 1930, 3:—) — kallas kriminalromaner, vilket inte riktigt stämmer med den ovan skisserade terminologien, men möjligen kan anses sammanhänga med att de mera utmärkas för uppslagsrikedom

och omväxling än för skarpsinne. R. Austin Freemans hjälte, doktor Thorndyke, hör till de mera uppmärksammade nötknäckarna; i Dödslågan (Schildt 1929, 3:—, inb. 4:—) och Gipsmasken (Schildt 1929, 3:—, inb. 4:—) ges goda prov på hans talanger i den vägen. J. J. Conningtons mästardetektiv, sir Clinton Driffield, är kanske inte en fullt lika markant figur, men sköter sig dock väl i De nio frågorna (Schildt, 1929, 3:—, inb. 4:—), Indiciekedjan (Schildt 1929, 3:—, inb. 4:—) och Labyrintmordet (A. B. 1929, 3:—); något svagare är kanske Nemesis (A. B. 1930, 3:—). Agatha Christies lille belgare, Hercule Poirot är ganska lustig åtminstone i En dos stryknin (A. B. 1929, 3:—). A. Fieldings arbeten, Cox-mysteriet (A. B. 1931, 3:—), Mordgåtan på Stillwater house (A. B. 1929, 3:—) och Stegen som tystnade (A. B. 1929, 3:25), äro ganska typiska prov på genomsnittsnivån. Bland några arbeten av John Rhode förtjänar Tragedien på hotell Enhörningen (W. & W. 1930, 4:75) framhållas, inte minst emedan den ger ett gott exempel på att även en historia om mord och kokainsmuggling kan hållas i en kultiverad ton.

Av en eller annan anledning värda att nämnas äro t. ex. Richard Kevernes William Cook, den mystiska kvinnan (W. & W. 1929, 4:—), som med en någorlunda rimlig om ock något utdragen intrig går utom de upptrampade vägarna, och R. F. Fosters i och för sig inte så märkliga Droskan n:r 44 (B. W. 1929, 1:50), med dess kurragömmalek. Stuart Martins De femton cellerna (Schildt 1929, 3:—) har inom en Tusen och en natt-liknande ram varierat motivet om hur brottslingen alltid röjer sig på något sätt. Ett exempel på hur aktuella, i detta fall ryska revolutionens, förhållanden utnyttjas erbjuder Sven Addons Flykten från Kreml (Sv. andelsf. 1930, 4:75). Tsartidens Ryssland bildar bakgrunden för Richard Marshs Mysteriet med de

tjugutvå pillerna (Billow 1929, 1:95, inb. 2:75). Sistnämnda roman står den rena äventyrsberättelsen ganska nära liksom Övre Richter Frichs böcker, t. ex. Halsbands-mysteriet (A. B. 1930, 4:75), och jämväl John Goodwins När de döda tala (Schildt 1931, 4:50) för att inte nämna Bruce Graeme, vilken dock att döma av Olycksdiananterna (W. & W. 1930, 4:75) tycks vara åtskilligt överskattad.

Ett nytt uppslag — att låtsas återge materialet i obearbetad form och låta läsaren själv dra slutsatserna — har på ett mycket lyckat sätt utnyttjats i makarna G. H. D. och M. Coles Inbrottet i Bucks (Tiden 1931, 3:—). Även några andra på Tidens förlag utkomna arbeten, Milton M. Proppers Snälltåget 7,45 (Tiden 1931, 3:—) och N. Temple-Ellis' Bungalow-mysteriet (Tiden 1931, 3:—) äro utvalda med gott omdöme.

Efter Conan Doyles framträdande har dock ingen gjort en så originell och betydande insats på detektivromanens område som S. S. Van Dine eller Willard Huntington Wright som hans verkliga namn lyder. Han äger en mycket ingående kännedom om modern kriminalistik, ehuru han förnämt rynkar på näsan åt sådana grova metoder som spårläsning och fingeravtryck. Han fördjupar sig i psykologiska analyser. Oftast äro sådana i detektivromaner tämligen försummade, då författaren inte kan tala rent ut utan att avslöja brottslingen, men Van Dine har funnit utvägar att framlägga objektivet bevismaterial utan att läsaren allt för lätt kan genomskåda det. Han drar sig inte ens för att uppräknat ett femtiotal boktitlar ur ett bibliotek för att sålunda ge bidrag till kännedomen om en persons smak. Och i Kanariemysteriet (Schildt 1930, 5:75) avslöjar han slutligen de misstänkta karaktärer genom att anordna ett pokerparti. Greenemysteriet (Schildt 1930, 5:75) gör stundom ett beklämmande intryck, inte genom de

många mordena, men genom den intensiva skildringen av degenererat själsliv. Det är emellertid liksom hos Poe en skräckstämning som intet har med det vulgära att göra. För att fullt kunna njutas fordra Van Dines böcker vidsträckta kunskaper. Samtidigt äro de tillräckligt invecklade och spännande för att kunna tillfredsställa även en vidsträckt läsekrets.

Skall man rekommendera några svenska detektivberättelser, så kan det endast vara för att följa den fosterländska maningen att gynna den inhemska industrien. Någon verkligt framstående detektivförfattare ha vi inte, såvida inte Frank Heller räknas dit. I D:r Zimmertürs bizarra möten (A. B. 1929, 5:50) har han tagit fasta på en av tidens modesjukdomar, intresset för Freudianismen. Tydningen av dessa artificiella drömmar kan dock inte utan att trötta varieras i det oändliga och det är därför, trots all lekande stilkonst, utan större saknad man ser att Doktor Zimmertür tar farväl (A. B. 1931, 5:75). Den mellan dessa båda volymer utgivna Viskningar vid Camemberten (A. B. 1930, 5:75) håller sig mera till det normala.

Gösta Rybrant har förut visat sig ha en roande musikaliskt färgad jargong; i Mannen som var Cobb (A. B. 1930, 4:75) är dock intrigen allt för lös. Liknande är förhållandet med O. S. Cobbs Falska sedlar (Sundqvist, Lund 1930, 3:50), i vilken en studentikost ogenerad och pratsam svada får göra sig bred. August Janson är — liksom Crofts — ursprungligen ingenjör och har kunnat använda sina tekniska kunskaper i den redbara romanen Vändjärns mordet (A. B. 1930, 4:50). På samma sätt har i någon liten mån den svenske författarens erfarenheter från Genève funnit användning i V. Bartletts och Per Jacobssons Sovplats n:r 13 (H. G. 1929, 4:50). Aktuellt reportage har också färgat Knut Stubbendorffs Grottetrustens chef häktad (Skand,

press-förl. 1930, 5:25) och Hadar Hessels Blå korset (Schildt 1929, 4:25). I den senare blir man på ett nästan obehagligt handgripligt sätt erinrad om en mordhistoria, som tämligen nyligen utspelats på en av de ångare, vilka regelbundet anlöpa Stockholm. Och om de sistnämnda ha mycket blygsamma förtjänster är det nästan ännu svårare att upptäcka sådana hos S. A. Duses Zuleikas hämnd (Å. & Å. 1929, 5:50), Ernestos Den dödes skugga (Sv. andelsf. 1930, 3:—) och Axel Kerfves Kottla-mysteriet (Ch. 1930, 4:—).

Sherlock Holmes framhåller gärna, hur viktigt det är för en detektiv att äga en omfattande och ingående kännedom om äldre brottmål. Det finnes en berömd samling skildringar av märkliga rättegångar, Pitavals år 1734 påbörjade Causes célèbres et intéressantes, jämte dess efterföljare, Der neue Pitaval. För genomsnittsläsaren äro dessa något hårdsmälta. För några år sedan ha emellertid utkommit ett par ur många synpunkter förträffliga arbeten, Joseph Gollombs Scotland Yard och andra detektivcentraler (2 uppl., W. & W. 1927, 6:50) samt George Dilnots Stora detektiver och deras metoder (W. & W. 1928, 5:75), ur vilka även lekmannen kan hämta en god och pålitlig ledning för värderingen av hithörande litteratur. I förbigående kan nämnas, att en av berättelserna i Gollombs fängslade arbete, Den döde på bron, refererar ett brottmål, från vilket Conan Doyle synes hämtat motivet till en av sina noveller.

Om H. Ashton-Wolfes böcker, Brottsslingar (Sk. 1929, 6:50) och Den Osynliga spindelväven (Sk. 1930, 6:50), få antagas ha satt sig en liknande uppgift, så får det sägas, att de äro tämligen misslyckade. Författaren är polistolk och kriminalreporter och borde därför ha de bästa förutsättningar att komma med något bra. Men hans arbeten, som i stor utsträckning syssla med bekanta kriminalfall, göra inte nå-

got särdeles vederhäftigt intryck och offra dessutom allt för mycket åt en billig sensationslystnad. Ett svenskt bidrag, Samlade minnen ur en Stockholms-detektivs dagbok av G. A. Adolfsson (Förf., Kindstugat. 3, Sthlm 1930, 2:50) är mera menlös och tämligen obetydlig.

Till sist endast ett par ord om ett speciellt slag av detektivlitteratur, skildringar av spioner och deras verksamhet. I regel undandrar det sig naturligtvis bedömandet, hur nära dessa hålla sig till verkligheten. I den mån de göra det, ha de givetvis ett intresse av allvarligare art än det som spännande äventyrläsning väcker. Så vitt en lekman kan döma, har H. R. Bernsdorff haft goda informationskällor för sina avslöjanden från världskriget i Spionage! Verklighetsskildringar från »den hemliga tjänsten» (L. H. 1930, 5:—).

Viktiga ord och personer

Cartouche.

[1693–1721] Fransk stråtrövare som egentligen hette Louis Dominique Bourguignon. Betraktades av många som en fransk Robin Hood eftersom han ska ha gett en del av sitt byte till fattiga i Paris utkanter. Avrättades genom den brutala metoden rådbräkning. Hans liv har skildrats i mängder av visor, böcker och blev också film ("Cartouche – mästertjuven") år 1962 med Jean-Paul Belmondo i huvudrollen.

Chesterton, G(ilbert) K(eith).

[1874–1936] Engelsk journalist och författare. Skrev ett stort antal biografier men är framför allt känd för sina deckare med fader Brown i huvudrollen.

Cooper, James Fenimore.

[1789–1851] Amerikansk författare. Skrev om allt från historia till sjömanslivet men är framför allt känd för sina böcker om amerikanska indianer. Hans mest kända bok är "Den siste mohikanen" (1826).

Crofts, Freeman Wills.

[1879–1957] Irländsk författare. Är framför allt känd för sina många deckare, ofta med polisen French i huvudrollen. Några av hans mest kända böcker är "Vinfatet" (1920), "Smuggelbolaget" (1922) och "Utpressaren" (1927)

Dickens, Charles.

[1812–1870] Brittisk författare. Är en av världslitteraturens mest kända skribenter och betraktas som den bästa romanförfattaren under 1800-talet. Några av hans många kända verk är "En julsaga" (1843), "David Copperfield" (1850), "Oliver Twist" (1838) och "Pickwickklubben" (1837).

Doyle, Arthur Conan.

[1859–1930] Brittisk läkare och författare. Doyle skapade en av historiens mest kända privatdetektiver; Sherlock Holmes. Han skrev fyra romaner och 56 noveller om Sherlock och hans kollega doktor Watson.

Freeman, Austin R.

[1862–1943] Engelsk apotekare och författare. Är mest känd för sina deckare om kriminalteknikern doktor Thorndyke. Skapade den inverterade deckaren där läsaren redan från början vet vem mördaren är.

Gaboriau, Émile.

[1835–1873] Fransk författare. Var känd för sina humoristiska romaner och för kriminalromanerna om deckaren Lecoq.

Hansom cab.

Tvåhjulig hästvagn där kusken sitter bakom hytten. Vagnen kall-

lades ofta för "Hansom cab" efter uppfinnaren Joseph Hansom och användes oftast som en tidig typ av taxi.

Heller, Frank.

[1886–1947] Pseudonym för den svenske författaren Gunnar Serner. Tvingades fly Sverige efter flera bedrägerier. Blev senare en av 1900-talets mest lästa svenska författare med sina böcker om gentlemannatjuven Filip Collin.

Hume, Fergus.

[1859–1932] Engelsk författare. Växte upp i Nya Zeeland och Australien. Var mycket produktiv och skrev fler än 100 berättelser. Är mest känd för deckaren "Hansom cab-tragedin" som kom 1886. Boken inspirerade författaren Arthur Conan Doyle till att skriva den första boken om Sherlock Holmes.

Locard, Edmond.

[1877–1966] Fransk kriminolog och rättsläkare. Är en av de viktigaste personerna inom rättsforensiken. Skapade ett av världens främsta kriminallaboratorier i Lyon. Kallades ofta för "Frankrikes Sherlock Holmes". Han skapade också den viktiga rättsvetenskapliga tesen "varje kontakt lämnar ett spår".

Lupin, Arsène.

En fiktiv fransk gentlemannatjuv som använder flera olika alias och är en mästare i förklädnad. Arsène Lupin skapades av författaren Maurice Leblanc. I flera av berättelserna om Lupin finns även deckaren Sherlock Holmes med.

Mason, A(lfred) E(dward) W(oodley).

[1865–1948] Engelsk författare och politiker. Är mest känd för sin krigsroman ”De fyra fjädrarna” (1902) som har filmatiserats ett flertal gånger. Skapade också den franske polisen Hanaud, en förebild för Agatha Christies detektiv Hercule Poirot.

Möller, Bert.

[1884–1947] Svensk biblioteksman. Arbetade under större delen av sin karriär vid Lunds universitetsbibliotek. Skrev bland annat ”Svensk bokhistoria” (1931) och ”En gammal bokhandel” (1933).

Poe, Edgar Allan.

[1809–1849] Amerikansk kritiker och författare. Poe var en av 1800-talets mest inflytelserika författare och betraktas som skapare av flera litterära genrer, bland annat skräck, deckaren och science fiction. Hans mest kända berättelser är ”Den svarta katten” (1843), ”Korpen” (1845) och ”Morden på Rue Morgue” (1841).

Raskolnikov.

Rollfigur i författaren Fjodor Dostojevskijs roman ”Brott och straff”. Raskolnikov är en student som begår flera mord i Petersburg på 1860-talet.

Rohmer, Sax.

[1883–1957] Pseudonym för den engelske författaren Arthur Henry Sarsfield Ward. Är mest känd för sina äventyrsböcker om den kinesiske superskurken Fu Manchu.

Sapper.

[1888–1937] Pseudonym för den brittiske författaren Herman

Cyril McNeile. Är mest känd för sina böcker om äventyraren Bulldogg Drummond.

Wallace, Edgar.

[1875–1932] Brittisk författare. Var en mycket flitig deckarförfattare och skrev hela 175 romaner och 15 teaterpjäser. Hans mest kända böcker är "Hämnamet från Dartmoor" (1913) och "Mysteriet Milton" (1928). Han var också en av manusförfattarna till filmen "King Kong" (1933).

Van Dine, S. S.

[1888–1939] Pseudonym för den amerikanske författaren Willard Huntington Wright. Är mest känd för böckerna om deckaren Philo Vance.

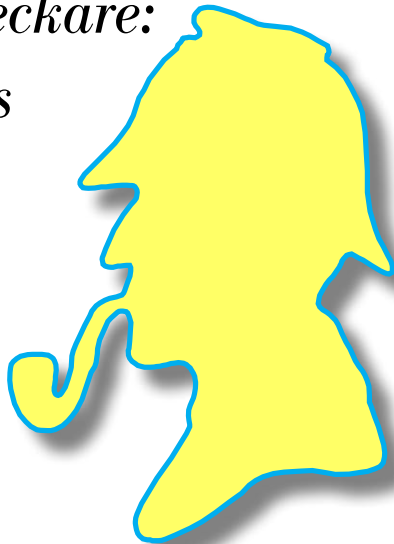
Voltaire.

[1694–1778] Fransk författare och filosof. Hans riktiga namn var François-Marie Arouet. Var ledamot av Franska Akademien från 1746 till sin död 1778. Är mest känd för sin roman "Candide" från 1759.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carring*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se